

• Pádraig 'Ac Coisdeala

Pádraig 'Ac Coisdeala ón Spidéal

*Gael Dílis, Sárbháireoir, Ilcheardaí,
Cainteoir is Ceoltóir Cumasach*

Ba i mBaile an Dónalláin i bhfoisceacht leathmhíle de shráidbhaile an Spidéil a saolaíodh Pádraig 'Ac Coisdeala (Peait Sheáin Tom), duine de na Gael ba dhílse dár chuir cos i mbróig riamh. Chuir sé suim i ngach ar bhain le saíocht Chlainne Gael is le saoirse a thíre.

Bhí aithne mhaith aige ar Phádraig Mac Piarais, ar Éamann Ceannt is ar Liam Ó Maoilíosa. Nuair a bunaíodh na hÓglaigh níor loic Pádraig agus níorbh fhada go raibh sé mar chaptain na buíne sa taobh seo tíre—ón Spidéal go dtí an Cheathrú Rua.

Rinne an Coisdealach cion fir ina liacht eachtra le linn Chogadh na Saoirse. Ba é teach a mhuintire an chéad teach i gCois Fharraige a dhóigh na Dúchrónaigh. Nuair a síníodh an Conradh ar 6 Nollaig, 1921 labhair Pádraig go láidir ina aghaidh mar ba léir dó drochthionchar na críoch-dheighilte. Faoi mar a dúirt sé féin: 'Ó chuaigh siad go hioscaid ba cheart dóibh dul go hascaill!'

Sheas Pádraig gan stríocadh gan staonadh ar son na bPoblachtach sa Chogadh Cathartha. Ba le linn an chogaidh mhí-ámharaigh seo a thug saighdiúirí an tSaorstáit an-drochbhualadh agus ainíde dhó agus é i mbun oibre ar theach a dheirféar i mBaile an tSagairt. Ach cé go mba náireach an beart é níor léirigh sé gangaid ná faltanas dóibh siúd ba shiocair leis.

GAEILGEOIR CUMASACH

Ba iontach an Gaeilgeoir é Pádraig. Bhí binneas, cruinneas agus gontacht ina chuid cainte a thug sé leis óna mhuintir. Agus ó thaobh griní, dea-chainte is caschainte dhe ní raibh a shárlú le fáil.

D'insíodh Peait ina bhealach barrúil féin faoin gcéad uair riamh a casadh Sean-Phádraic Ó Conaire air. Bhí sé féin is triúr ón bhFaiche Bheag i nGaillimh 'ag sclaibéireacht Béarla', faoi mar a deir Peait, taobh amuigh de theach ósta Antaine Uí Fheinneadha nuair a tháinig Sean-Phádraic an bealach. Sheas sé – a chamóg ar bhacán na láimhe clé is a hata siar go maith ar a cheann – ag éisteacht leo ag caint.

Nuair a fuair Sean-Phádraic deis, labhair sé le Peait.

'As an Spidéal tusa?'

'Sea,' a deir Peait, 'Nach maith a bhí 'fhios agat é sin'.

'A!' a deir SeanPhádraic, 'd'aithneoinn go maith ar do chuid Béarla gur as sin tú!'

Ní gá a rá cá chaith an bheirt acu an chuid eile den lá sin.

ILCHEARDAÍ

Fear an-stuama in éadan aon chineál oibre a bhí sa Choisdealach - bhí sé ina shaor cloiche, ina shaor adhmaid, ina thógálaí, agus é in ann de shíor bail is slacht a chur ar chibé cén saothar a raibh sé ag gabháil dó. Go fiú na bhfeadóg féin bhí sé oile ar iad a dhéanamh, óir ba thogha ceoltóra é. Ní raibh ríochan ar bith leis ar an bhfeadóg mhór.

Ní iarrfá de shó ach a bheith ag breathnú ar Phádraig ag aisteoireacht ar an ardán, mar bhí an-tuiscint aige ar an ealaín

SÉAMAS Ó CUALÁIN

sin. Is iomaí gáire a bhain sé as an lucht féachana i ndrámáí mar 'Aintín Séarlaí', 'An Dochtúir Bréige', 'Tart' agus 'Droich-ead an Diabhail'. Léirigh sé a fhiúntas is a stuaim chomh maith i ndrámáí cosúil le 'Cor in aghaidh an Chaim', 'An Deoraí', 'Na Tans i gConamara' agus 'An Mac Mí-Ásach'. (Is fiú a lua gurbh é an tAthair Colm Mac Suibhne as an Sídheán sa Spidéal a chuir an dá dhráma deiridh seo i dtoll a chéile go hábailta ealaíonta).

BÁIREOIR OILTE

Ba dheas ón gCoisdealach fuaim bhog bhinn a bhaint as an bhfuinseog freisin. Nuair a bunaíodh Cumann Iománaíochta an Spidéil thart ar 1912 bhí an-bháireoirí san áit. I dteannta Phádraig bhí Mícheál Ó Droighneáin (Captaen), Mícheál Ó Duigneáin is a dheartháir Peadar, Seoirse Ó Flatharta, Conchúr Ó Cuanaigh, Maidhc Pháidín Eddie, Maidhc Antaine, Maidhc Sheáinín, Ned Choilm, Máirtín Mhaidhc Mhóir, Taimín Tomty, Peait Mhaggie, Tom Pháidín Tom, Pádraig Rua Ó Cualáin, Máirtín Chonchúir, John Cheaithe, Mícheál Ó Briain (timire Gaeilge as Inis Meáin), Johnny Furey (as Órán Mór), Máirtín Ó Droighneáin (deartháir Mhichíl) agus Joe Tim.

Tá daoine beo fós a chuimhníonn ar an gcéad chluiche a d'imir báireoirí an Spidéil-iad feistithe amach go hinnealta néata ina ngeansaithe uaine is órga agus 'Naomh Éinde' scríofa go feiceálach orthu.

Ba in aghaidh fhoireann Chonradh na

Gaillimhe as cathair na Gaillimhe a bhí siad agus imríodh an cluiche i ngarraí Chonway ar Lá Fhéil' Muire sa bhFómhar, 1912. Bhí slua ollmhór i láthair le héachtaí na bhfear a fheiceáil is a mholadh.

LÁ CROÍDHÍLIS

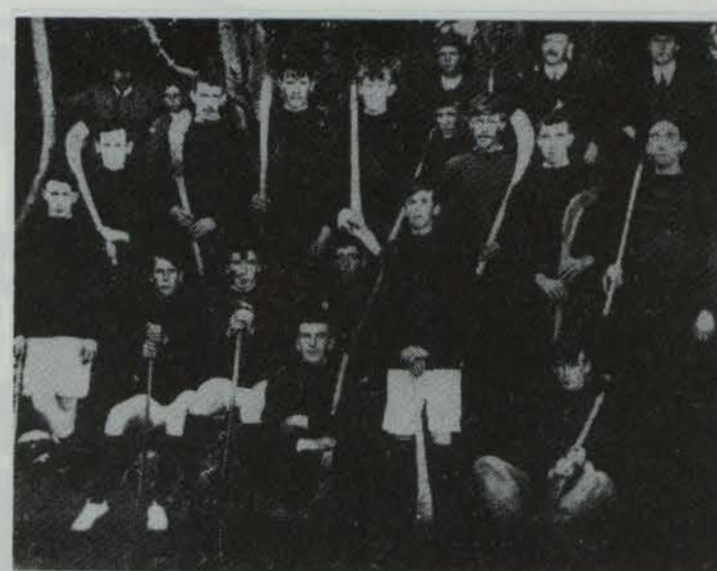
Ar fhoireann an Chonartha bhí daoine cáiliúla ar nós an reathaí Tomás Ó hEidhin, Séamas Mac Artúir, Seoirse Mac Niocaill, Tomás Ó Flanagáin (an píobaire), beirt deartháireacha de mhuintir Mhig Oireachtaigh agus an Loinseach ó dheisceart na Gaillimhe a raibh a ainm in airde mar iománaí.

Fágadh faoi Pheait Sheáin Tom súil a choinneáil ar an Loinseach i gcaitheamh na huaire agus ba é a rinne a chuid oibre go maith mar oiread is scór amháin féin níor aimsigh an Loinseach.

An-chluiche amach is amach

a bhí ann agus tráchtar fós ar an gcaoi ar imir an Spidéal i gcoinne shárfhir Chonradh na Gaeilge. Ba é Paddy Sheamais Sheáin (Pádraig Ó Droighneáin) as Baile Éamainn a bhí ina réiteoir an lá éachtach úd, ach ní róshásta a bhí cuid den lucht féachana leis. Ó tharla gurbh ar an bhFaiche Bheag i nGaillimh a rugadh Paddy cuireadh ina leith gur thaobh-aigh sé le foireann an bhaile mhóir. Ag am sosa rinne dochtúir na háite – An Dr. Ó Ciardhuáin – casaoid ghéar agus dúirt leis an réiteoir nach raibh cothrom na Féinne á fháil ag báireoirí Chois Fharraige uaidh.

Is iomaí cor atá curtha dhe ag an saol ón lá croídhílis sin i 1912, ach maireann gaisce na bhfear seo fós agus mairfidh. Tá na gaiscigh seo uile imithe ar Shlí na Fírinne. I measc na bhFiníní ar Neamh go raibh a n-anamacha.

Foireann Iománaíochta an Spidéil 1912. Sé Pádraig 'Ac Coisdeala an driú duine ó chlé sa dara líne. Líne tosaigh (ó chlé): Conchúr Ó Cuanaigh is Tomás Ó Conaola. Dara líne: Mícheál Ó Duigneáin, Mícheál Ó Droighneáin (captaen), Pádraig 'Ac Coisdeala, Peadar Ó Duigneáin. Triú líne (ina seasamh): Seán Furey, Seoirse Ó Flatharta, Pádraig Ó Droighneáin, Brian Ó Cualáin, Pádraig Ó Cualáin, Máirtín Ó Céidigh, Éamonn Breatnach, Tomás 'Ac Coisdeala is Séamas Ó Murchú. Is fiú a mheabhúr gur imir mac le Mícheál Ó Duigneáin—Proinsias—agus beirt mhac le Mícheál Ó Droighneáin—Seán is Piaras—do Ghaillimh sna daichidí.

• Cuid den lucht féachana a bhí ag an gcomórtas damhsa ar an sean-nós sa gCistin ar an gCeathrú Rua, le linn Phléaráca Chonamara anuraidh. (Pic: Bob Quinn)